د الاخلاص تفسیر

(رموز بېخودي مثنوي)

علامه محمد اقبال

لیکوال: محمد شعیب
ژباړه: رحمت شاه (فراز)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی

پېژندنه:
د کتاب نوم: د سوره اخلاص تفسیر از علامه محمد اقبال
لیکوال: محمد شعیب
ژباړن: رحمت شاه فراز
کمپوز: ژباړن
د برېښنایي خپرېدا کال: ۲۰۲۶ زېږدیز
خپرندوی: دین او دانش (ویبپاڼه)

د دې کتاب چاپ، الکتروني سکن پر ویب‌پاڼو او ټولنیزو رسنیو د خپرولو حقوق له ژباړن سره خوندي دي!

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

خخه بښکته شوی deenodanish.com له Deen-o-Danish

لیکلړ

د ژباړن سریزه

د لیکوال سریزه

په((رموز بیخودي)) کې د سوره اخلاص تفسیر

د اقبال تفسیري ټکو ته پرتله ییزه کتنه:

قل هوالله احد

الله الصمد

لم یلد ولم یولد

ولم یکن له کفوا احد

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د ژباړن سریزه

د ((الاخلاص تفسیر)) د پاکستاني لیکوال محمد شعیب په زیار د ستر شاعر چې نړۍ یې د ((شاعر مشرق)) په نوم پېژني، علامه محمد اقبال رح په شاهکار مثنوي (رموز بیخودي) کې د سوره اخلاص د ښې او ځانګړي تفسیر اردو ژباړه ده. د کتاب لیکوال هره مسره خپلواکه او ښکله ژباړلې وه، چې دا کار یو څه ستونزمن هم دی، خو نوموړی په بریالیتوب سره په دې توانېدلی چې د علامه صېب مفهوم او مطلب په ښه ډول را ټول او وړاندې کړي. زما ژباړه له دې سره توپیر لري. ما یوازې د همدې لیکوال پر ژباړه بسنه نه ده کړې، بلکې د اشعارو د لا وضاحت لپاره مې د پروفیسر حمید الله شاه هاشمي د ((شرح کلیات اقبال فارسي)) له اردو ژباړې او تشریح څخه هم ګټه اخیستې او د کتاب بڼه مې هم د هاشمي صېب کتاب ته ورته کړې. د هاشمي صېب د کتاب یوه ځانګړنه دا هم وه چې د ژباړې ترڅنګ یې اشعار تشریح کړي هم وو او د ((ترجمه اور تشریح)) سرلیک یې ورکړی وو؛ ما هم کټ مټ همدا لاره را خپله کړه.

د کتاب پر موضوع، ماهیت، څرنګوالي او ارزښت ((ډاکټر عزیز احسن)) ارزښتناکې خبرې کړې چې فکر نه کوم، له هغه وروسته دې هم پر کتاب نور څه ویلو ته اړتیا وي. خو یوازې د خپلې ژباړې په هکله به یو څو خبرې- چې ښایي اړینې هم دي- وکړم.

یو، کتاب یوازې د یوه کتاب پر ژباړه نه دی ولاړ، بلکې له نورو سرچینو نه هم پکې ګټه اخیستل شوې. دوه، د ژباړې په برخه کې مې تر ډېره هڅه کړې چې له شخصي نظر، ځاني تشریح او تفسیر څخه ځان وساتم او ټول باور مې پر خپل سرچینو کړی. دریې، په یو ځای کې له ستونزې سره مخ شوم، هغه دا چې په کتاب کې ځای ځای اردو شعرونه هم راغلي وو چې د هغو د ژباړې پر مهال یو څه ټکنی شوم؛ شعر په شعر ژباړل مې له وسه وتلې خبره وه او کله چې شعر نثر ته اړول کېږي، خامخا به یو څه اضافي کلمات او مفاهیم ور زیاتوې (لکه په یوه شعر کې داسې شوي هم دي)، نو له دواړو خواوو تړلی وم. خو په پای کې مې پرېکړه داسې وکړه چې ټول

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

شعرونه ټکي په ټکي را ژباړم. په دې هڅه کې ځینې داسې شوو چې د شعر کولو یوه ارادي هڅه هم پکې برېښي، خو پوهېږم چې شعر شوي نه دي او که شوي هم وي نو د لوی څښتن پېرزوینه به وي؛ او ځینې یې داسې دي چې نه نثر دي او نه شعر، خو دومره خامخا ده چې د شاعر مطلب ته به مې زیان نه وي اړولی.

په پای کې د کتاب د لا سموالي او غوره والي لپاره د لوستونکو نېکو لارښوونو، مثبتو نیوکو او غوره وړاندیزونو ته سترګې په لار یم او له خدای تعالی څخه د خپلو هېوادوالو لپاره د دې کتاب د ګټورتیا غوښتنه کوم.

ستاسو

رحمت شاه (فراز)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د لیکوال سریزه

د علامه اقبال په مثنوي ((رموز بیخودي)) کې مې چې له کوم وخت راهیسې د سوره اخلاص منظوم تفسیر لوستی وو، له هماغه مهاله مې په زړه کې دا هیله وه چې څومره ژر امکان ولري، خپلو نورو ملګرو ته یې هم وړاندې کړم. د همدې موخې له مخې مې دا اشعار بیا بیا ځلې ولوستل. د دې اشعارو اردو او انګلیسي ژباړې مې څو ځله ولوستې. د پېچلو کلمو معناوي مې په سیندونو کې ولټولې او بیا مې د خدای په نامه کار پرې پیل کړ. هیله خو دا وه چې د دې مثنوي یوه بشپړه پېژندنه وکاړم خو دې ته په کتو چې د اقبالیاتو په ډګر کې زما حیثیت د شوونځي د یوه ماشوم هومره هم ندی، له همدې امله له خپل دې هوډ څخه تېر شوم. او د تعارف په پار مې د ډاکټر عزیز احسن هغه مقاله ور زیاته کړه چې ډاکټر صېب پکې د دې تفسیر په څرګندو اړخونو رڼا اچولې ده. او د هغه پرتله یې د نورو مفسرینو له روایتي تفسیرونو سره کړې ده.

په هر کار کې د لا ښه والي ځای خامخا وي. د لوستونکو نظرونه او وړندایزونه به زما لپاره یو غوره لارښود وي چې په څه ډول د اقبال کلام په اغېزمن ډول نوي نسل ته وړاندې شي.

د دعاوو په هیله

محمد شعیب

۳۰ اکتوبر ۲۰۱۳

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د اقبال په مثنوي ((رموز بیخودي)) کې د سوره اخلاص تفسیر

ډاکټر عزیز احسن

اقبال یوه شپه حضرت سیدنا ابو بکر صدیق رض په خوب ولید او له هغه څخه یې د اسلامي امت د وروسته پاتې والي او زوال د له منځه وړو او له زیان څخه د ژغورنې نسخه وپوښتله، نو هغه ورته وفرمایل: آب و تاب از سوره اخلاص گیر. ژباړه: د اخلاص له سورت څخه رڼا ترلاسه کړه.

د دې خوب یادونه علامه صېب په خپلې مثنوي کې په ډېره ښکلي جامه کې راوستې ده. هغه لیکي:

من شبی صدیق را دیـــــــــــــــــــــدم بخواب
گل ز خاک راه او چیـــــــــــــــــــــدم بخواب
آن "امن الناس" بر مـــــــــــــــــــــولای ما
آن کـــــــــــــلیم اول سیـــــــــــــــــنای ما
همت اوکشت مـــــــــــــــــــــلـــــت را چو ابر
ثانی اسلام و غار و بـــــــــــــــــــــدر و قبر
گفتمش "ای خاصـهء خاصـــــــــــــــــانِ عشـق
عشقِ تو سر مطلعِ دیـــــــــــــــــــــوانِ عشق
پخته از دستت اســـــــــــــــــــــاس کار ما
چاره ی فرما پـــــــــــــــــــــــــــــی آزار ما
گفت "تا که در هوس گـــــــــــــــــــردی اســـــیر
آب و تاب از ســـوره اخـــــــــــــــــــلاص گیر
این که در صـــد ســـینه پیچـــــید یک نفس
سری از اسرار توحید اســـــــــــــــــــت و بس

Deen-o-Danish له deenodanish.com څخه ښکته شوی

رنګ او بر کن مثـــــــــــــــــــال او شـــوی
در جهان عکس جمـــــــــــــــــــال او شوی

اقبال فرمايي: يوه شپه مې په خوب کې حضرت سيدنا ابو بکر صديق رض وليده. د هغوی له لارې مې ګلان راټول کړل (يعنې د هغه رض له لارښـــوونو مې ګټنه وکړه). (کوم صـــديق اکبر؟ هغه) چې زمونږ د آقا او مولا حضرـــت محمد مصـــطفی صلی الله علیه و سلم له خبرې سره سم پخپله پر نبي کريم ص باندې يې د مينې او مال له مخې د امت له ټولو خلکو څخه زيات احســانونه دي. هغه صـــديق اکبر رض چې په ســـړيو کې لومړی د ايمان راوړو له امله زمونږ د ســـينا د غره لومړنی کليم وو. د پيغمبر ص له مړينې وروسته د هغه د مېړاني او زړورتيا له امله د امت بڼ تاند پاتې شـــو. صـــديق اکبر رض د اســـلام په منونکو ، په غار کې په پناه اخيســـتونکو او په قبر کې د ملګرتيا تر څنګ تل د پيغمبر عليه الصـــلوة والســـلام دوهم (د امت فرد) پاتې شوی دی. ما (اقبال) صديق اکبر ته وويل: ((اې په عشق کې تر ټولو ځانګړيه! ستا عشق خو د عشق د ديوان سربيت (مطلع) ده (همدا ستا ذات د پيغمبر ص په عشق کې تر ټولو ړومبی ګرفتاره شو. زمونږ د کار ا ساس خو همدا ستاسو له امله پياوړی او مضبوط شوی دی. همدا تاسو زمونږ د ناروغۍ- زمونږ د وروسته والي، د امت د زوال او د شاته پاتې کېدو- درملنه وښايئ. حضرت صـــديق اکبر رض وفرمايل چې تاســـو به تر کله د حرص او هوا غلامان ياســـتئ، له سوره اخلاص څخه رڼا ترلاسه کړئ!

دا د توحيد له رازونو څخه يو راز دی چې په سلهاوو سينو کې د سا په څېر ښکته پورته خوځېږي. نو ته د الله تعالی رنګ غوره کړه او په دې ډول په نړۍ کې د الهي توحيد د جمال او ښکلا عکس وګرځه.))

يعنې کله چې اسلامي امت پخپلو کې اتفاق او يو والی پيدا کړي او د رباني توحيد رنګ غوره کړي نو د الهي ښکلا او جمال انځور به وګرځي. د الله تعالی د بې نيازۍ د صفت په خپلولو او له الله تعالی پرته له هر شي څخه د بې پروا کېدو په

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

صورت کې دا ملت سر لوړی کېدلی شي. الله تعالی د حسب او نسب له لانجو سپېځلی دی نو اسلامي ملت د ((اسلامي تګلارې)) په خپلولو او د حسب او نسب له لانجو څخه په خلاصون د لوړتیا او عظمت څښتن کېدی شي. په خپل ځان کې د دې الهي صفتونو په پیدا کولو اسلامي ملت په ټولو قومونو او ملتونو کې یو کېدی شي. ځکه چې نه د الله تعالی کوم سیال شته او نه هم پر دې ځمکه د الله تعالی د منونکي او د هغه د احکامو پر ځای کوونکي ملت څوک سیال کېدی شي.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

په ښلا ښلو تفسيرينو کې د سوره اخلاص له څرګنداوي او تعبير سره د اقبال تفسيري ټکو ته پرتله ييزه کتنه

د سوره اخلاص کوم تفسير او تعبير چې اقبال کړی هغه يې د اطلاقي نظريې يعنې applied theory له مخې کړی دی. علماوو د توحيد په پوهولو کې د الله تعالی د ذات او صفاتو په اړه کلامي او تفسيري ټکي د روايت او درايت په رڼا کې بيان کړي دي، حال دا چې علامه اقبال رح سوره اخلاص يو اساس ګرځولی او د توحيد پر هغو اغيزو يې رڼا اچولې چې مسلمانانو ته ځواک او قوت وربښي. دا تفسير له ټولو تفاسيرو څخه ځکه مختلف، ښل او نادر دی چې په دې تفسير کې د الله تعالی په صفاتو سنبالې د هغې ټولنې د جوړښت انځورنه شوې ده چې د توحيد په رنګ کې له رنګښدو وروسته به رامنځته کېږي. ګواکې د دې تفسير په رڼا کې ټولنه په توحيد کې داسې ونغښتل شي چې د حال په ژبه وايي: ((صبغة الله ومن احسن من الله صبغة و نحن له عابدون. ژباړه: مورږ د الله تعالی رنګ ومانه او دالله تعالی له رنګ څخه د چا رنګ غوره دی او مورږ د همغه عبادت کوو.))

مفتي محمد شفيع رحمه الله ليکي:

((د دين او ايمان له رنګ راوړلو څخه دې ته هم اشاره وشوه چې په څه ډول چې رنګ په سترګو ښکاري، بايد د مؤمن د ايمان نښې د هغه په ځلانده څېره او دغه راز په ټولو حرکاتو، سکناتو، معاملاتو او عادتونو کې هم ښکاره شي.))

د پروفيسر خالد پرويز په اند اقبال مسلمانانو ته د اعلاميه ليک په وړاندې کولو هغوی ته د کار او عمل بلنه ورکړې او کومه تفسيري خاکه چې علامه صېب وړاندې کړې ده، هغه تر ننه پورې هېڅ د دين عالم، د قرآن مفسر او مفکر وړاندې نه شوی کړی.

اوس راځئ هغو تفاسيرو ته چې په ښلا ښلو وختونو کې ليکل شوي دي:

په ((تفسير جلالين)) کې چې کوم تفسيرشوی دی هغه د تشريحي ټکو په بڼه

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

دی:

((ژباړه: (له پیغمبر ص څخه د هغه د خدای په اړه پوښتنه وشوه نو دا سورت نازل شو) ته ورته ووایه چې هغه الله یو دی (په دې کې ((الله)) د ((هو)) لپاره خبر دی؛ او ((احد)) د ((الله)) بدل دی یا د ((هو)) خبر ثاني دی) الله بې پروا دی (دا د خبر مبتدا ده، یعنې په ټولو اړتیاوو کې تل هماغه مقصود دی) نه یې اولاد شته (د هغه د هم جنس د نشتون له امله) او نه هغه د چا اولاد دی (ځکه چې الله تعالی حادث نه دی) او نه یې هم کوم سیال شته (یعنې هېڅ څوک له هغه سره برابر او مساوي نه دي). ((له)) په ((کفوا)) پورې تړلی دی او دا چې مقصود بالنفي دی، له همدې امله ((له)) پرې مقدم شوی دی او د ((یکن)) اسم یعنې (احد) د آیاتونو واټن ته په پام سره د هغه له خبر وروسته راوړل شوی دی.))

له دې وروسته د ((تحقیق او ترکیب))، ((د آیتونو اړیکه له تېرو آیتونو سره)) او ((تشریح)) تر سرلیکونو لاندې تفصیلي خبرې شوې دي، خو د توحید او الهي صفتونو اغېزې پر اسلامي ټولنې باندې یا د مسلمان لپاره په دې ډول د الهي صفاتو د لاسته راوړلو ترغیب چې هغه د الله په رنګ کې ورنګېږي، هېڅېرته نه لیدل کېږي. همدا حال د نورو تفاسیرو دی چې له هغو څخه یو څو یې لاندې راوړو:

۱- د ((تفسیر ضیاء القرآن)) په تفسیري لمنلیک کې د نړۍ په تاریخ کې د معبود د تصور په اړه ډېر زیات معلومات شتون لري. مثلاً هغه د ((احد)) په اړه لیکي:

((احد)) داسې ((یوه)) ته وایي چې دوهم یې نه وي، نه په ذات کې، نه په صفاتو کې او نه هم په کمالاتو کې. له دې اعلان وروسته له سرو، سپینو، اوسپنې، مسو، تېرو او لرګیو څخه جوړ شوي معبودان چې له پېړیو راهیسې پر خدایي ګدۍ ناست وو، پرې مخې پر ځمکه را وغورځېدل.

د تفسیر لیکوال د الله تعالی د ټولو هغو صفاتو تشریح په همدې سبک کړې ده چې په سوره اخلاص کې یاد شوي دي.

۲- په ((تفسیر مظهري)) کې هم د علم لغت او صرف او نحوې د اصولو په رڼا

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

کې د الفاظو پوهاوی او د روایاتو په رڼا کې یې شان نزول بیان شوی دی. مثلاً:

قل هو الله احد: د ((هو)) ضمیر، مبتدا ده او راتلونکي جمله یې خبر ده. په دې صورت کې مرجع ته اړتیا نشته، یا ((هو)) ضمیر دی او د هغه رب لور ته راجع کېږي، چې پوښتونکو یې ځانګړني پوښتلې وې. یعنې اې محمده! ووایه چې زما د رب ځانګړني چې تاسو یې پوښتئ نو هغه الله یو دی. ((احد)) د ((الله)) بدل یا د ((هو)) دوهم خبر دی. ((احد)) په اصل کې وحد وو. وحد او واحد دواړه یوه معنا لري. د حضرت ابن مسعود رض په قرأت کې تر ((هو الله احد)) پورې ((لواحد)) راغلی دی. د حضرت عمر رض قرأت هم همدا دی. او همداسې په روایتي اسلوب د ټول سورت تفسیر بیان شوی دی.

۳- زیات او کم همدا سبک په ((تفسیر ماجدي)) کې هم پالل شوی دی. مثلاً:

((قل هو الله احد: ته ورته ووایه چې هغه الله یو دی. د ذات او صفاتو، او د هر څه په اعتبار واحد او یو دی. نه په شمېر کې دوه دی، نه یې کوم اقنوم[1] شته، نه کوم مظهر یا جسم لري، نه یې مثل او نمونه شته. یعنې هوالواحد الاحد الذي لا نظیر له ولا وزیر له، ولا ندید ولا شبیه له ولا عدیل (ابن کثیر).)) د تفسیر کبیر لیکوال ډېر ښه فرمایلي چې: ځرنګه چې د کوثر سورت د رسالت په اړه جامع او هراړخیز دی، همدغسې سوره اخلاص د توحید په باب جامع دی.

۴- د ((تفسیر اسرار التنزیل)) لیکوال امیر محمد اکرم اعوان د سورة اخلاص تفسیري ټکي په دې ډول بیانوي:

((ووایه چې الله هغه ذات دی چې د ټولو کمالاتو جامع او له ټولو نیمګړتیاوو پاک دی، د هغه په څېر بل هېڅ څوک نشته، ټول مخلوقات ورته اړ دي، خو هغه هېڅا ته هم اړ نه دی. تر دې چې هغه پر مخلوق هم نه شي قیاس کېدی چې نه

---

[1] په عیسوي دین کې د خدای هر جز (پلار، زوی او سپېڅلی روح) اقنوم بلل کېږي. په پښتو کې د اصل او اساس په معنا هم راځي. [ژباړن]

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

له چا زېږېدلی او نه له هغه څوک زېږېدلي. هغه داسې نه دی چې له نسب څخه وجود ته راشي. نه څوک د هغه مثل دي او نه له هغه سره مشابه دي. له هغه سره په هېڅ ډول څوک په ذات او صفاتو کې نه شي شريکېدی.))

دا ټول عبارت د سوره اخلاص په تفسير کې د ((اسرار و معارف)) تر سرليک لاندې ليکل شوی دی. دا تفسير هم له روايت سره سم او په روانه او اسانه ژبه ليکل شوی دی.

۵- په تفسير حافظ صلاح الدين يوسف کې په څو جملو کې تشريح شوې ده. مثلاً:

وايي چې دا سورت د مشرکينو د هغه پوښتنې په ځواب کې نازل شوی وو چې پيغمبر ص دې د خپل خدای نسب راوښيي.

قل هو الله احد: ژباړه: ته ورته ووايه چې هغه الله تعالی يو دی.

الله الصمد: ژباړه: يعنې ټول هغه ته محتاج دي، هغه هېڅا ته هم نه دی محتاج.

لم يلد و لم يولد: ژباړه: يعنې نه له هغه څوک پيدا شوي او نه هغه له چا پيدا شوی دی.

لم يكن له كفوا احد: ژباړه: او نه د هغه کوم سيال شته، نه په ذات کې، نه صفاتو کې او نه په افعالو کې. (ليس كمثله شئ.... الشورى:۱۱)

٦- شاه ولی الله رحمة الله هم دا سورت ژباړلی دی:

"بگو خدا يگانه است (۱) خدا بی نياز است (۲) نه زاده ونه زاده شده (۳) و نيست هيچ کس او اورا همانند (۴).

۷- د احمد رضا خان بريلوي له ژباړې سره د مولانا سيد محمد نعيم الدين مراد آبادي تفسيري لمنليک په دې ډول دی:

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

ژباړه: ته ورته ووایه، هغه الله دی، هغه یو دی.

تفسیر: په ربوبیت او الوهیت کې په لوړو صفاتو او کمالاتو ستایل شوی دی. له مثل و نظیر او شبیه څخه پاک دی، هغه لره هېڅ شریک نشته.

ژباړه: الله بې نیازه دی.

تفسیر: له هر شي ځنې، نه خوري، نه څښي، تل وو، تل به وي.

ژباړه: هغه لره اولاد نشته دی.

تفسیر: ځکه چې همجنس یې نشته.

ژباړه: او نه هغه له چا زېږېدلی دی.

تفسیر: ځکه چې هغه قدیم دی او پیدا کېدل د حادث ځانګړنه ده.

ژباړه: او نه یې سیال شته.

تفسیر: یعنې هېڅوک هم د هغه سیال نه شي کېدی او د هغه په څېر څوک نشته دی. د دې سورت په څو آیاتونو کې د علم الهیات غوره او اعلی مطالب بیان شول چې په تفصیل یې لسګونو کتابخونې ډکېدی شي.

۸- په تفهیم القرآن کې مولانا ابو الاعلی مودودي لیکلي: کوم شخص چې په دې سورت ځان پوه کړي او پر لارښوونو یې ایمان راوړي، هغه به له شرک څخه خلاص شي.

ژباړه: ووایه، هغه الله دی، یو. الله له ټولو بې پروا دی او ټول هغه ته محتاج دي. نه هغه کوم اولاد لري او نه هغه د چا اولاد دی. او هېڅ همغاړی یې نشته.

په تفهیم کې هم په نحوي سبک د کلمو د معناوو ټاکنه شوې ده. نوموړی عالم فرمایي: د نحوي قواعدو له مخې علماوو د ((هو الله احد)) ګڼ شمېر ترکیبونه

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

ښودلي دي، خو زموږ په نزد کوم ترکیب چې له دې ځای سره بشپړ سمون خوري، هغه دا دی چې: ((هو)) مبتدا دی، ((الله)) یې خبر دی او ((احد)) یې دوهم خبر دی. د دې ترکیب په اساس د دې جملې معنا دا ده چې: هغه- چې په اړه یې تاسو پوښتنه کوئ- الله دی، یو دی. دوهم مطلب یې دا هم کېدای شي او د ژبې له مخې ناسم هم نه دی چې: الله یو دی.
ټول تفسیر په همدې سبک بیان شوی دی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د علامه اقبال د فکر ندرت ته کتنه

اوس که دا تفاسیر د علامه اقبال د تفسیر له سبک سره پرتله کړو، نو دا خبره په اثبات رسېږي چې د علامه صېب طرز له ټولو بېل، له ټولو جلا او ځانګړی دی. په دې چې علامه اقبال د سوره اخلاص د تفسیر د لیکلو پر ځای، پر ټولنه باندې د دې سورت اغېز په بشپړ ډول درک کړی دی. څرنګه چې یې مخکې یادونه وشوه، علامه صېب په خوب کې د حضرت سیدنا صدیق اکبر رض زیارت کړی وو او هغه ته یې د خپل ملت د وروسته والي او زوال د له منځه وړلو لپاره عرض کړی وو چې ستاسو په لاسونو زمور (یعنې د امت) اساس پیاوړی شوی وو ځکه نو زمور د ناروغۍ درملنه هم تاسې راوښیئ.

بیا په دې خوب کې حضرت سیدنا صدیق اکبر رض په کلکه د اخلاص په سورې د منګولو لګولو مشوره ورکړه او ویې فرمایل چې:

((ته (او ستا قوم) به تر څو په حرص او هوس کې اخته یاست، په سورة اخلاص پورې مو زړه وتړئ!))

کله چې علامه اقبال رحمه الله پاځېد او د خوب په رڼا کې یې چې کوم ټکي بیان کړل د هغو لنډیز هم لولو:

((د الله تعالی د رنګ په غوره کولو، د اسلامي ټولنې وګړي او په ټولنیزه توګه غوټه ټولنه به د الهي سېکلا عکس وګرځي او د توحید د یوې بېلګې د وړاندې کولو وړ به وګرځي. په دې ټولنه کې به د یو شانته والي له امله عملي یو والی ولیدل شي.))

((که د الله تعالی د صفت ((الصمد)) رنګ در باندې خپور شي نو ملت به هېڅ بل ځواک ته اړتیا احساس نه کړي. بلکې له الله تعالی پرته به له هر سېکاره ځواک او قوت او ګټې او تاوان څخه بې پروا شي.))

((کله چې د ((لم یلد و لم یولد)) په مفهوم باندې پوه شي او اسلامي ملت له

له deenodanish.com څخه سېکته شوی Deen-o-Danish

نسلي، ملي او قبيلوي عصبيتونو څخه بې پروا شي، نو واحد ملت به ترې جوړ شي. د ده هره اړيکه به د ملي يو والي د احساس او د توحيد د نظريې په تناظر باندې ولاړه وي.))

((ولم يكن له كفوا احد)): او کله چې له دې اوصافو سره اسلامي ملت په دې نړۍ کې را څرګند شي، نو په ټوله محسوسه نړۍ کې به يې هېڅ سيال او برابر نه وي.))

زموږ په دې بحث کې، د ((رموز بيخودي)) د اړونده څېړکي د لاندنيو مسرو مفهوم راغلی دی:

رنگ او برکـــــــــــــــــــن مثال او شـــوی
در جـــهـــان عـــــکـــس جـــمال او شـــــوی
آنـکـه نـام تـو مسـلـــــــــمان کـرده اســـت
از دوئـــی ســـوی يـــــــکـــی آورده اســـت
يـک شـــو و تـوحـيـد را مـــــــــشـــهـود کـن
غـائـبـش را از عـــــــــمـل مـوجـــــود کـن
گـر بـه "الـلـه الصـــمـد" دل بـــــســـتـه ای
از حـد اســـبـاب بـيرون جـــــــــســـتـه ای
فـــارغ از بـــاب و ام و اعـمـــــــام بـــاش
هـــمـــچـــو ســـلـــمان زادهء اســـلام بـــاش
رشـــتـه ای بـا "لم يـــــــــکـن" بـايـد قـوی
تـا تـو در اقـوام بـــــی هـــــــــمـتـا شـــوی

زما په اند د ټولې مثنوي لنډيز په همدې بيتونو کې راغلی دی. کله چې د علامه اقبال دا تفسير د علماء کرامو له نورو تفسيري هڅو سره پرتله کوو نو داسې ښکاري چې د معانيو وسعت، د مفاهيمو پراخوالی او پر ټولنيزه سطحه د الله تعالی د توحيد د عملي بڼې د څرګندواوي په پار د عملي تګلارې د وړاندې کولو لپاره د

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

اسلامي مفسرينو په تاريخ کې الله رب العزت يوازې علامه اقبال غوره کړی وو. په ښه وخت کې د غالب دا شعر را په زړه شو:

جز قیس اور کوئی نہ آیا بروے کـار
صحرا مگر بہ تنگی چشم حسود تھا

ژباړه: دا ویاړ له قیس پرته د هېڅا هم په برخه نه شو، که نه دښتې خو د حاسد د سترګو په څېر تنګسیا لرله.

د قرآن پوهنې دا یوازینی، ښېل او ځانګړی اسلوب به ولې نه راټوکېده، په داسې حال کې چې د اقبال د زرخېزه ذهن په ځمکه کې له پیله د همدې حقیقت تخم کرل شوی وو چې قرآن داسې ولوله لکه پر تا چې نازلېږي. اقبال رحمه الله فرمايي:

((یو سهار له عادت سره سم تلاوت مې کاوه چې پلار مې څنګ ته راغی او ویې فرمایل: زویه، غوښتل مې ووایم چې کله قرآن لولې نو داسې یې ولوله لکه قرآن چې همدا پر تا نازلېږي، یعنې الله تعالی پخپله له تاسره خبرې کوي. (اقبال اور قرآن – ډاکټر غلام مصطفی خان)

د همدې فکرونو اغېز غالباً د اقبال پردې شعر هم دی:

ترے ضمیر پہ جب تک نہ ہو نزول کتاب
گرہ کشا ہے نہ رازی نہ صـــــــاحب کشاف

ژباړه: تر څو دې چې دا کتاب (قرآن) پر زړه او وجدان را نازل نه شي، تر هغو د دې کتاب رموز او اسرار د امام رازي او زمخشري په څېر ستر ستر مفسرین او علماء هم نه شي را برسېره کوی او تا پرې نه شي پوهوی.

درېغه، اسلامي امت په عامه توګه او پاکستاني قوم په خاصه توګه، د اقبال د افکارو په رڼا کې د توحید په مفاهیمو پوه شي او د صبغت الله بېلګه وړاندې کړی شي!

****

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

قل هوالله احد

(ووايه چې هغه الله يوازې او بې جوړې دی.)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

مـن شـــبـی صـــــــدیـق را دیـدم بـخـواب
گـل ز خـــــــــاک راه او چـیـدم بـخـواب
آن "ا من ا ل ناس" بر مـــــــــــــولای مـــا
آن کلـــــــــــــــــــــــیم اول سینای ما
ه مت او کشـــت مـــــ لت را چو ابـــــــــــــر
ثانـــــــــــی اسـلام و غـــــــار و بدر و قبر
گـفـتـمـش ای خـاصـــه خـاصـــــــان عشـــق
عـــــــــــشـــق تو سر مـــــطلع د یوان عشـــق
پخته از دســتت اســـــــــــــــــاس کار ما
چاره یـــــــــــــــــــــــی فرما پی آزار ما

ژباړه او تشریح: یوه شپه مې په خوب کې حضرت ابو بکر صدیق رض ولید – او په خوب کې مې د هغه له لارې ګلان راټول کړل. هغه ابو بکر رض چې احسانات یې زمونږ پر اقا او مولا له ټولو انسانانو زیات دي. هغه ابوبکر رض چې زمونږ د طور د غره لومړنی کلیم وو. د لومړنۍ مسرې اړوند په حدیث کې راځي چې په ملګرتیا او مال کې د حضرت ابو بکر رض احسانات تر بل هر چا زیات دي. یعنې هغه له هر چا زیات د ملګرتیا حق پر ځای کړی او همغه د حق پیغام په رسولو کې له بل هر چا زیات مال لګولی. په امن الناس کې اشاره دې حدیث ته ده چې رسول الله ص وفرمایل:

((ان من امن الناس علی فی صحبته و ماله ابو بکر؛ بخاري.))

ژباړه: په خلکو کې پر ما د ملګرتیا او مال اړوند تر هر چا زیات احسانونه ابو بکر رض کړي دي.

د دوهمې مسرې معنا دا ده چې هغه لومړنی مسلمان وو، که د رسول الله ص برکتمن ذات د طور غر فرض کړو نو دې طور ته له ټولو نه مخکې چې ور ورسېد

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

هغه حضرت ابو بکر رض وو. په حدیث کې د اسلام لپاره د درې اشخاصو لومړیتوب ښکاره دی. په ښځو کې حضرت خدیجه رض، په هلکانو کې حضرت علي رض چې د اسلام د منلو پر مهال اته کلن وو او په سړیو کې حضرت ابوبکر صدیق رض. دلته یو بل اړخ هم د پام وړ دی، حضرت خدیجه رض د رسول الله ص حرم وه، حضرت علي رض پخپله د رسول الله ص تر سیوري لاندې روزنه ترلاسه کړې وه. په بشپړ ډول ازاد او خپلواک یوازې حضرت ابو بکر رض وو. د حضرت ابو بکر رض مېړانه او د هغه قربانۍ د قومي بڼ لپاره د رحمت د ورېځې حیثیت درلود. هغه په اسلام، غار، غزوه بدر او قبر کې دوهم وو. په دوهمه مسره کې د حضرت ابوبکر صدیق رض د ژوند د ټولو مهمو تاریخي پېښو په ترتیب سره راوړل په رښتیا هم چې یو کرامت دی. اصل مضمون د حضرت سعید بن مسیب په یوه قول کې راغلی دی. د سعید بن مسیب قول دا وو:

((کان ابو بکر الصـــدیق من النبی ص مکان الوزیر فکان یشـاوره في جمع اموره وکان ثانیة فی الاســلام و کان ثانیة فی الغار وکان ثانیة فی العریش یوم بدر و کان ثانیة فی القبر و لم یکن رسول الله ص یقدم علیه احدا.))

ژباړه: له حضرت سعید بن المسیب رض څخه روایت دی چې حضرـت ابو بکر صـدیق رض د نبي کریم ص لپاره د یوه وزیر حیثیت درلود او نبي کریم ص به په خپلو ټولو امورو کې له هغه سره مـشوره کوله. حـضرت ابو بکر صدیق رض په ا سلام راوړو کې د نبي کریم ص ثاني (دوهم) وو، په غار (ثور) کې د پیغمبر ص سره دوهم وو، په غزوه بدر کې په عریش(هـغه خېمه چې د پیغمبر ص لپاره جوړه شوې وه) کې هم د پیغمبر ص ترڅنګ دوهم وو، په قبر کې هم د پیغمبر ص سره دوهم او رسول الله پر هغه باندې هېڅا ته هم لوړاوی نه ورکاوه.))

(حاکم، المستدرک، ٣:٦٦، رقم: ٤٤٠٨.)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

ورته ومې ویل: اې د رښتینې مینې خاونده! ستا مینه د حق مینې د دیوان سر بیت (مطلع) ده. زمونږ د معاملاتو بنسټ ستاسو په لاسونو پیاوړی دی. ځکه چې د اسلام لپاره د پیغمبر ص له مړینې وروسته لومړنی له ستونزو ډک دور هغه وو چې بېلا بېلې ډلې سرکښې او سرغړاندې ته چمتو شوې. په هغو کې ډېری یې مرتد شوي وو، ځینو یې د نبوت دعوا کړې وه او ځینو د زکات له ورکړې نټه کړې وه. حالات ډېر د اندېښنې وړ وو، خو حضرت ابو بکر صدیق رض د یوې شېبې لپاره هم لړزنده نه شو او د شپږ میاشتو په ترڅ کې یې ټول مخالفتونه له منځه یو وړل او د اسلامي ملت بنسټونه یې په پښو ودرول. ورته ومې ویل چې څرنګه چې تاسو زمونږ بنیاد را نېغ کړ، په همدې ډول زمونږ د ناروغې لپاره چې مونږ یې ډېر سخت اندېښمن کړي یو، کومه درملنه وړاندیز کړئ.

گفت تا کی در هوس گردی اسیر
آب و تاب از سورة اخلاص گیر
اینکه در صد سینه پیچد یک نفس
سری از اسرار توحید است و بس
رنگ او برکن مثال او شوی
در جهان عکس جمال او شوی
آنکه نام تو مسلمان کرده است
از دویی سوی یکی آورده است

ژباړه او تشریح: حضرت ابوبکر رض وفرمایل: تر څو پورې به ته د حرص او هوس مریي یې؟ له سورة اخلاص څخه رڼا او ځلا ترلاسه کړه. وګوره، په سلګونو سینو کې یوه ساه روانه ده. دا هم د توحید له اسرارو یو راز دی. ته هم د همغه (خدای) رنګ غوره کړه نو د هغه په څېر به شې او په دنیا کې به د هغه د ښکلا او جمال عکس وګرځې چې پر تا یې مسلمان نوم ایښی دی. هغه ته له کثرت څخه د وحدت په خوا راوستی یې (مسلمان نوم الله ټاکلی دی. په قرآن کریم کې فرمایي: ((**وهو**

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

سمکم المسلمین.)) فرمایي چې د مسلمان نوم ایښودو موخه همدا وه چې ټول یو شئ).

خـویشـتن را تـرک و افـغـان خـوانـده ئـی
وای بـــــــــــــــــر تو آنچه بودی مانده ئی
وارهان نامیـــــــــــــــــــــــــده را از نامها
ساز با خـــــم در گـــــــــــــــــــذر از جامها
ای که تو ر سوای نـــــــــام افـــــــــــتاده ئی
از درخـــــــــــــــــت خویش جام افتاده ئی
با یکی ســـاز او دوئـــــــــــــــی بردار ر خت
وحـدت خـود را مـگـر دان لـخـت لـخـت
ای پرستار یکـــــــــــــــــی گـــــر تو توئی
تا کـــــــــــــــــجا باشـی سـبق خوان دوئی

ژباړه او تشـریح: خو ته خپل ځان ترک، افغان او خدای خبر چې نور څه څه بولې. افسوس دی پر تا، ته چې پخوا څه وې هغه اوس نه یې.

همدا مضمون علامه صېب په ((جواب شکوه)) کې په دې ډول بیان کړی:

یوں تو سید بھی ہو، مـراز بھی ہو، افغان بھی ہو تم
تم سبھی کچھ هـــو، بتاؤ تو مســـــــلمان بھی ہو؟

ژباړه:

هسې خو سیـــــد هم، مرزا هم او افغان هم یې
ته هر څه یې، خـــو ووایه چې مسلمان هم یې؟

[جواب شکوه]

قوم دې له دې نومونو وژغوره. له منګي سره اړیکې کلکې کړئ، له کټورې او

deenodanish.com له Deen-o-Danish څخه ښکته شوی

پیالې څخه لرې شئ. (منګی ملت دی، چې یو دی. د جغرافیایي قومونو په اساس د ښل ښل نوم ایښودو له امله تفرقه پیدا شوې. د هغو حیثیت د کټورې او پیالې په څېر دی. هغوی له منځه یوسئ تر څو په ملت کې یو والی رامنځته شي). تاسو په نومونو پسې نښتي یاستئ چې (د رسوایۍ او بدنامۍ بنسټ دی) ګواکې تاسو له خپلې ونې څخه د خامې مېوې په څېر را لوېدلي یاستئ. له یو والي سره ځان اشنا کړئ او له شرک او دوه والي سره مو اړیکه وشلوئ، خپل یو والی مه ټوټه ټوټه کوئ. (ښکاره ده چې د اسلامي ملت پر ځای د ترکي، افغاني او عربي ملت کېدو معنا همدا ده چې یو والی له منځه لاړ شي.) اې د وحدت لمانځونکیه! که ته په حقیقت کې پخپله ته یې، نو تر څو به د شرک او دوه والي درسونه لولې.

تـو در خـود را بـخـود پـوشـیـــــــــده ئـی
در دل آور آنـچـه بـر لـب چـیـده ئـی
صد ملل از ملـــــــــــــتی انگـــــــــیختی
بـر حـــــــصـار خـود شـبـیـخـون ریـخـتـی
یـک شـــو و تـوحـیـد را مشـهـــــود کـن
غـائـبـــــش را از عـــــــمـل مـوجـود کـن
لـــــــــــــــــــــذت ایمان فزاید در عمل
مـــرده آن ایمـــان کـه نـایـد در عـمـل

ژباړه او تشریح: تا پخپله په ځان پسې خپله دروازه بنده کړې، څه چې په ژبه وایې، هغه زړه ته هم کوز کړه او له زړه یې ومنه. (که دې پر ژبه د توحید کلمه ده نو دا کلمه زړه ته هم ور دننه کړه او پر حقیقت یې ځان پوه کړه.). تا له یوه ملته سل ملتونه جوړ کړل ګواکې تا پخپلې کلا پخپله یرغل وکړ.

د علامه اقبال په وینا:

فرقه بندی ہے کہیں اور کہیں ذاتیں ہیں
کیا زمانے میں پنپنے کی یہی باتیں ہیں

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

ژباړه: چېرته ډلبندۍ دي او چېرته ذاتونه اســاس ګرځېدلي، آيا نړۍ کې د پرمختګ او ژوندي پاتې کېدا لاره او اساس همدا دی.

تاسو يو شئ او د توحيد عملي بېلګه نړۍ ته وړاندې کړئ، لکه څرنګه چې د خدای ذات يو دی همداسې د هغه منونکي هم يو دي. د توحيد په کلمې کې چې کوم مفهوم نغښتی، د خپل عمل په وسيله هغه موجود کړئ. د عمل په وسيله د ايمان په خوند کې زياتوالی راځي. هغه ايمان له منځه ځي چې عمل پرې ونه شي. لکه څرنګه چې په قرآن پاک کې الله تعالی فرمايي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لاَ تَفْعَلُونَ. كَبُرَ مَقْتًا عِندَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لاَ تَفْعَلُونَ. (الصف ٣)

ژباړه: اې مؤمنانو! ولې هغه څه وايــــت چې کوئ يې نه؟ د الله په وړاندې دا ډېره بده خبره ده چې تاســې هغه څه وايست چې نه يې کوئ .

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

الله الصمد

(الله بې پروا دی)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

گر به الله الصمد دل بسته ئی
از حد ا سباب بیرون ج سته ئی
ب نده حق ب نده اسباب نیست
زندگانی گردش دولاب نیست
مسلم استی بی نیاز از غیر شو
اهل عالم را سراپا خیر شو
پیش منعم شکوه گردون مکن
دست خویش از آستین بیرون مکن
چون علی در ساز بانان شعیر
گردن مرحب شکن خیبر بگیر

ژباړه او تشریح: که تا خپل زړه په بې پروا خدای پورې تړلی دی، نو پوه شه چې د اسبابو له دایرې څخه راوتلی یې. ځکه چې د خدای بنده د اسبابو بنده نه شي کېدی. د علامه صېب په قول:

کافر هے تو شمشیر په کرتا هے بهروسه
مؤمن هے تو بے تیغ لڑتا هے سپاهی

ژباړه:

کافر کوي باور په توره باندې
مؤمن لګیا بې تورې جګړه کاندې

او ژوند د مېچني څرخ نه دی. په دې معنا چې ژوند د مېچني د تاوېدو غوندې په یو ځای نه څرخېږي بلکې پرلپسې پرمختګ او ارتقا کوي او د مؤمن هم هره ورځ له تېرې ورځې څخه ښه وي. که ته مسلمان یې نو پرته له خدایه له هر شي نه بې پروا شه او د نړۍ لپاره د خیر او برکت سرچینه وګرځه، د شتمن په وړاندې له ژونده ګیلې مه کوه او په دې ډول د ځان لپاره د سوال دروازه مه پرانیزه بلکې خپل

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

لاس له لستونې هېڅ مه راباسه (له چا نه څه مه غواړه). څرنګه چې د علامه اقبال اردو شعر دی:

هوس نے کردیا ټکړے ټکړے نوع انسان کو
محبت کی زبان هو جا اخوت کا بیان هو جا

ژباړه:

هوس ټوټې ټوټې کړه ټوله نوعـه د انسان
ژبه د محبت شــه او شه د وروری بیان

د حضرت علي رض په څېر د اوربشو ډوډۍ خپل شعار وګرځوه.

جسے نان جویں بخشی هے تو نے
اسے بــازؤ حیـــدر بهی عطا کر

ژباړه:

چاته دې ډوډۍ وه د اوربشو چې ورکړي
ورکړه اوس هغه ته د حیدر په شانته مټي

[اقبال رح]

او د مرحب په څېر د پیاوړي سردار ورمېږ ور مات کړه او د خیبر په څېر په سخت ځای ولکه وکړه. یعنې له نورو د کومک د تمې پر ځای خپل نفس قابو کړه او له حالاتو سره مقابله وکړه.

منت از اه ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـــ ـ ـل کرم ؛ ـ ـ ـ ـردن چ ـرا
ن ـشتر لا و ن ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـعم خوردن چرا
رزق خود را از کف دونان مـــــــــــــــــــــــگیر
یو سف ا ستی خـــــــــــــــــــویش را ارزان مگیر
گر چی باشـــی مور و هم بی بـــــــــــــال و پر
حاج ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـتی پیش سا ـ ـ ـ ـیمانی مبر

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

راه دشوار است سامان کـــــــــــــــــــــــم بگیر
در جهـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـان آزاد زی آزاد میر

ژباړه او تشریح: د کرم د خاوندانو احسان څله په غاړه واخیستل شي؟ د هغوی له لاسونو د ((هو)) یا ((نه)) نېزه ولې وخوړل شي؟ ((هو)) او ((نه)) دواړه د نېزې په څېر دي، چې د سوالګر زړه پرې ټپي کېږي. که یې سوال ومانه نو پر سوالګر د ورکوونکي احسان باندې شو او د سوالګر ((زه ولی)) ته زیان ورسېد. که سوال یې ونه مانه نو معنا یې دا چې زه ولی ته د زیان له رسېدو سربېره اړتیا هم پوره نه شوه. نو دا هم یو ډول ټپ او زخم شو. عرفي هم د یوې نعتیه قصیدې په تغزل (تشبیب) کې همدا مضمون راوړی. نوموړی وایي:

اقبال کرم می گزد ارباب همم را
هـمت نخودر نیشتر لا و نعم را

د سوال او خیرات منل د مېړنیو لپاره د تکلیف او کړاو سبب دی. د هغه مېړانه دی نه پرېږدي چې د جود او کرم له خاوند څخه د لا (نه) او نعم (هو) نېزې وخوري. ته خپل رزق د بې ارزښته خلکو له لاسو مه اخله. ته یوسف یې، ستا بیه ډېره لوړه ده، ته باید خپل ځان دومره ارزانه نه کړې. که ستا حیثیت یوه بې وزره او بې وښتو مېږي ته ورته هم وي، بیا هم له تاسره نه ښایي چې خپله اړتیا سلیمان علیه السلام ته وړاندې کړې. دا مضمون اقبال په ((خضر راه)) کې هم وړاندې کړی:

مومیائی کی گدائی سے تو بهتر هے شکست
مور بی پر! حـــــــاجتی پیش سلیمانی مبر

ژباړه:

د مومیایی له سوالګری خو ده بهتره ناکـــامي
مه وړه خپل حاجت دې سلیمان ته هم، مـېړیه!

د ژوند لاره پېچلې ده، له ځان سره کمه توښه واخله، په دنیا کې خپلواک ژوند

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

وکړه او خپلواک ومره.

سبحه "اقلل من الدنیا" شمـــــــــــــار
از "تعـــش حـــرا" شـــوی سرمـــــایـــه دار
تا توانی کیمیا شـــو گل مـــــــــــــشـــو
در جهان منعم و ســـائـــــــــــــل مشـــو
ای شـناســـــــــــــای مقـــــــام بو علی
جرعه ئی ارم ز جـــــــــــــام بو علی
پشـــت پـــا زن تـخـت کـیـــــــــکـاوس را
سر بـــده از کـف مـــــــــده نـامـوس را
خـــود بـخـــود گـــردد در مـیـخـانـــه بـــاز
برتهی پیـــــــــــــمانـــگان بی نیاز

ژباړه او تشریح: د حضرت فاروق اعظم رض دا څومره ښه وینا ده: خپلې دنیاوې اړتیاوې کمې کړه او خپلواک ژوند وکړه. ته همدا وینا خپله د ژوند لارښود وګرځوه: ((اقلل من الدنیا تعش حرا)). دا قول حضرت عمر فاورق رض ته منسوب دی. د دې معنا دا ده چې دنیاوې اړتیاوې کمې کړه او ازاد ژوند تېر کړه، ښکاره ده څومره چې انساني اړتیاوې زیاتې وي، هماغومره ورته هلې ځلې زیاتې په کار وي او کله چې په منډو ترړو دا اړتیاوې پوره نه شي نو بیا انسان د نورو مهربانۍ او پېرزویني ته اړ وي او په دې ډول يې ازادي له لاسه ووځي. له دنیا څخه هماغه بې پروا اوسېدی شي چې اړتیاوې يې لږې وي. تر کومه حده چې امکان لري خاوره کېږه مه، کیمیا شه. ته باید د نعمتونو څښتن اوسې، ترڅو نورو ته خیرات ورکړې، نه باید چې سوالګر او خیرات غوښتونکی اوسې. ته د حضرت بو علی قلندر رحمه الله مقام او مرتبه پېژنې، زه د هغوی د ویناوو له جام څخه یو غړپ په تا څښم.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

هغه فرمايي: د کيکاووس [1] تخت ته لغته ورکړه، سر ورکړه خو عزت له لاسه مه ورکوه. دا الهي سنت هره شېبه د سترګو په وړاندې ساته، د کومو خلکو کټوري چې له شرابه تش وي، که هغه د الله تعالی د بې پروايۍ صفت په خپل ځان کې پيدا کړي نو هغو لره به د شراب خونو او ميکدو دروازې پخپله پرانيستل شي.

قايد ا سلاميان هـــــــــــــــــــــــــــــارون ر شيد
آنکه نقفور آب تيـــــــــــــــــــــــــــــغ او چ شيد
گـــفـــت مـــالـــکـــرح را کـــه ای مـــولای قـــوم
روشـــــن از خـــاک درت ســــــــــيـــمای قـــوم
ای نوا پرداز گلزار حـــــــــــــــــــــــــــــديث
از تـــو خـــواهـــم درس اســــــــرار حـــديـــث
لعـــــل تا کی پرده ب ند انـــــــــــــــــــــدر يمن
خيز و در دا لخـــــــــــــــــــــلا فت خي مه زن
ای خوشـا تابانی روز عـــــــــــــــــــــــــــراق
ای خـــوشـــا حســـن نـظـر ســــــــــــوز عـراق
ميچکد آب خضر ـ از تـــــــــــــــــــــــــــاک او
مرهـــــم زخم مسـيحا خـــــــــــــــــــــــــــاک او

ژباړه او تشريح: دا بيت د مسلمانانو د خليفه هارون الرشيد کيسه کوي. هماغه هارون الرشيد چې د تورې د وار خوند يې نقفور هم وڅکه. نقفور د ختيځ روم سلطنت پاچا وو. په پيل کې د آيرين ملکې په دربار کې د ماليې وزير وو. بيا يې درباريان له ځان سره کړل او پر تخت کېناست. آيرين ملکې به هارون الرشيد ته خراج ورکاوه. کله چې نقفور پر تخت کېناست نو هارون الرشيد ته يې وليکل: ((اوس ښځه د تاج او تخت څښتنه نه ده، چې تا ته به خراج درکوي، زه شهنشاه يم

---

[1] کيکاؤس: د ايران لرغونی پاچا.

Deen-o-Danish له deenodanish.com څخه ښکته شوی

او ته به ماته خراج راکوې.)) د همدې له بې ادبۍ ډک لیک په ځواب کې هارون الرشید هغه نادر لیک ولیکه چې لومړۍ کرښه یې دا وه: ((د خلیفه هارون الرشید له خوا د رومي سپي په نوم.)) بیا یې خپل پوځ له ځانه سره کړ او د برښنا په څېر یې پر نقفور یرغل وکړ او تر څو یې چې پخپلو سرغړونو پښېماني ونه ښوده او ټول خراج یې ورنه کړ، تر هغې یې پرې نه ښود. هارون الرشید امام مالک رح [1] ته وویل چې اې د قوم مشره! ستاسې د دروازې له خاورې د قوم تندی روښانه دی. تاسې د حدیث د ګلبن بلبل یاستئ، زه هم غواړم چې له تاسې د حدیثو اسرار زده کړم. لعل به تر کله پورې په یمن کې په پردو کې پټ وي؟ راشئ، په دارالخلافت کې استوګنه وکړئ. (امام مالک رح به په مسجد النبوي (مدینه منوره) کې د حدیثو درس ورکاوه. هاورن الرشید هغه بغداد ته راوغوښته.) په عراق کې ورځې ډېرې روښانه وي او د دې ځای ښکلا سترګې سوځوي. د دې ځای له انګورو د خضر اوبه (د حیات اوبه) څڅېږي او خاوره یې د مسیحا د ټپونو مرهم ده.

گفت مالک مصطفی را چرا کرم
نیست جز سودای او اندر سرم
من که با شم بسته فتراک او
بر نخیزم از حریم پاک او
زنده از تقبیل خاک یثربم
خوشتر از روز عراق آمد شبم
عشق می گوید که فرمانم پذیر
پادشاهان را بخدمت هم مگیر
تو همی خواهی مرا آقا شوی

---

[1] مالک بن انس بن مالک بن عمر (۹۳ – ۱۹۷ هـ) د اهل سنت له څلورو فقهي مذاهبو څخه د یوه امام دی. مؤطا امام مالک د نوموړي مشهور کتاب دی. په مدینه منوره کې به یې د حدیثو تدریس کاوه.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

بنده آزاد را مـــــــــــــــــــــــــــــولا شوی

ژباړه او تشریح: امام مالک رح ځواب ورکړ چې: زه د رسول الله ص نوکر یم. د پیغمبر ع له عشق پرته زما په سر کې د بل هېڅا ځای هم نشته. زه خو د پیغمبر ع په مینه کې ترړل شوی یم او له دې پاک حرم څخه هېڅېرته نه شم تلی. د یثرب د خاورې ښکلول زما ژوند دی او زما شپه د عراق له ورځو ډېره روښانه او خوندوره ده. رښتینی عشق ماته امر کوي چې زما امر ومنه او پاچاهان هم د ځان د خدمت لپاره مه نیسه. ته غواړې چې زما بادار شې او د یوه خپلواک انسان مولا وګڼل شې.

بهر تعلیم تو آیـــــــــــــــــــــــــــــم بر درت
خادم ملت نگـــــــــــــــــــــــــــــردد چاکرت
بهره ئی خواهی اگـــــــــــــــــــــــر از علم دین
در میان حـــــــــــــــــــــــــلقه در سم نشین
بی نیازی ناز هـــــــــــــــــــــــــا دارد بسی
ناز او اندازهـــــــــــــــــــــــــا دارد بـــــ سی
بـــی نـــیـــازی رنـــگ حـــق پـــوشـــــــیـــدن اســـت
رنـــگ غـــیـــر از پـــیـــرهـــن شـــوئـــیـــدن اســـت

ژباړه او تشریح: زه د تدریس لپاره ستا دروازې ته راشم؟ د قوم خادم ستا نوکر نه شي کېدی. که ته د دین څه علم لاسته راوړل غواړې نو زما د درس حلقې ته راشه او پکې کېنه. په بې نیازۍ کې هم ډېر نازونه شته او د هغو نازونه هم بلها اندازونه لري. د بې نیازۍ معنا دا ده چې مسلمان د حق رنګ غوره کړي او د غیرالله رنګ له خپلو جامو څخه ووینځي.

علم غیر آموخـــــــــــــــــــــــــــــتی اندوختی
روی خو یـــــــــــــــــش از غازه اش ا فرو خ تی
ارجـــــــــــــــــــــــــــمندی از شعارش میبری

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

مـــــــــــــن نـــــــــدانم تو توئی یا دیگری
از نسـیمش خـــــــــــــــاک تو خاموش گشـت
و ز گل و ریحـــــــــــــــان تهی آغوش گشـت
کشـــت خـود از دســـت خـود ویـران مـکـن
از ســـــــــــــــــــحابش گدیه باران مکن
عقـــــــــــــل تو زنجیری افـــــــکار غیر
در گلوی تو نـــــــــــــــــــفس از تار غیر
بر زبانت گفتـــــــــــــــــــگوها مستعار
در دل تو آرزوها مســـــــــــــــــــتعار

ژباړه او تشریح: (اې مسلمانه) تا د پردیو علم زده او هماغه دې زېرمه کړ. د هماغه په غازې دې خپله څېره ځلولې[1]. ته د پردیو دودونه او طریقې د عزت لامل ګڼې! زه نه پوهېږم چې ته، ته یې او که کوم بل څوک یې، یعنې ستا حقیقي څېره د پردیو په تمثیل کې ورکه شوې ده او ته یقیناً چې ((ته)) نه یې پاتې. [2] د پردیو د

---

[1] د امام مالک د زه ولی او بې نیازي د ښلګي له راوړلو وروسته اوس د اوسني وخت د مسلمان حالت بیانېږي، چې خپله بې نیازي یې له لاسه ورکړي ده او د پردیو افکار او نظریات یې خپل کړي دي. د هغو محکوم دی او پر همدې محکومی بیا ویاړ هم کوي.

2 څنګه چې علامه اقبال د یوه شعر مسره ده:

تو جھکا جب غیر کے آگے
نه مـــــــــــن تیرا نه تن تیرا

ژباړه:
چې سر دې تیـــــــــټ کړ د نـورو پـه وړاندې کله

deenodanish.com له Deen-o-Danish څخه ښکته شوی

نسیم بادونو ستا خاوره وچه او له ګلونو او بوټو څخه ستا غېږه تشه کړې. هلته به ګلاب او ریحان را زرغونېدل. ستا خاوره اوس له هغو ځنې بې برخې شوې ده. ته خپله کرونده په خپلو لاسونو مه ویجاړوه او د پردیو له ورېځو باران مه غواړه. ستا عقل د پردیو افکارو په قید کې بند دی. ستا په ستونې کې چې کومه ساه ده هغه هم پردی ده. زما د ژبې خبرې اترې او ستا د زړه ارزوګانې ټولې مستعارې دي، یعنې په دې ټولو کې هېڅ شی هم داسې نشته چې ستا خپل وي.

قمریانت را نواه ـــــــــــــــــــــــــــا خواسته
سروهایت راقبـــــــــــــــــــــــــاها خوا سته
باده می گـــــــــــــــــــــــــیری بجام از دیگران
جام هم گیری بـــــــــــــــــــوام از د یـــــ گران
آن نگاهـــــــــــــــــــــــــش سر "ما زاغ البصر"
ســـوی قوم خویـــــــــــــــــــــش باز آ ید اگر
مـــــــــــــــی شناســـــــــــــــد شمع او پروانه را
نـیـک دانـد خـویـــــــش و هـم بـیـگـانـه را
"لست منی" گویـــــــــــــــــــــــــدت مولای ما
وای مـــا، ای وای مـــا، ای وای مـــا

ژباړه او تشریح: ستا د کوترو نغمې هم د سوال دي او ستا پر تن دا خرقې هم له نورو غوښتل شوې دي. حد یې دا دی چې ته د خپلې پیالې شراب نه، بلکې پیاله هم له نورو په قرض اخلې. هغه پاک ذات، چې د دید په اړه یې د قرآن کریم ارشاد دی: ((مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى 17)). ژباړه: (دهغه) سترګو نه کوږوالی وکړ او نه له حده تېری.(سوره نجم). که هغه خپل قوم ته ښېرته را وګرځي، هغه چې شمع یې

نه خپل ځان، نه دې خـپل روح شو پاتې هله

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

خپل پتنگان پېژني، پوهېږې هغه به ستاسې په څېر مسلمانانو ته څه وايي؟: ته له موږ څخه نه يې، تاسې له ما سره هېڅ اړيکه او تړاو نه لرئ. کله چې دا واورو نو له دې پرته به نور څه وايو چې افسوس پر موږ، افسوس پر موږ.

زندگانی مثل انجم تا کـــــــــــــــــــــــــــجا
هســـتـــــــــــــــــــــــــی خود در ســحر گم تا کجا
ریـــوی از صـــبـــح دروغـــی خـــورده ئـــی
ر خت از پهنـــــــــــــــــــــای گردون برده ئی
آفـــــــــــــــــــــــتاب اســتی یکی در خود نگر
از نـــــــــــــــــــــــجوم دیگـــــران تابی مخر
بر دل خـــــــــــــــــــود نقش غیر انـــــداختی
خـــــــــاک بردی کیـــــــــــــــمیا در باختی
تا کـــــــــــجا رخ شی ز تاب دیـــــــــــگران
سر سبـــــــــــــــــــــــک ساز از شراب دیگران

ژباړه او تشریح: تر کله به د ستورو په څېر ژوند تېروې؟ تر څو به دې ځان د سهار په رڼاوو کې ورک کړی وي؟ تا له کاذب سهار نه دوکه خوړلې او خپل ځان دې له منځه وړی. خپل حقیقت ته وگوره، ته پخپله لمر يې، ولې بيا له نورو ستورو رڼا اخلې؟ تا په خپل زړه د پرديو نقش ويستلی دی. افسوس، چې د خاورې په بدل کې دې کيميا له لاسه ورکړې. ته به تر څو پورې د نورو په ځلا روښانه يې؟ خپل سر له شرابو سپک کړه، يعنې د نورو په شرابو خپل سر مه درنوه او مه نشه کېږه. يعنې غير اسلامي نظريات پرېږده او خپله ((زه ولي)) راخپله کړه.

تا کجا طوف چراغ مـــــــــــــــــــــــــحفلی
ز آتـــــــــــــــــــــش خود ســوز اگر داری دلی
چـــون نـــظـــر در پـــرده هـــای خـــویـــــــش بـــاش
می پر و اما بـــــــــــــــــــــــجای خویش باش

Deen-o-Danish له deenodanish.com څخه ښکته شوی

در جهان مثل حباب، ای هـــــــــــــــــوشـمند!
راه خـــــــــــــــــــــلوت خانه بر اغیار بند
فرد، فرد آمـــــــــــد که خود را وا شـــ ناخت
قــوم، قــوم آمــد کــه جــز بــا خــود نســـاخــت
از پیـ ـ ـ ـ ـ ـام مصـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـ ـطفی آگاه شو
فارغ از اربـــــــــــــــــــاب دون الله شو

ژباړه او تشریح: ته به تر څو د محفل تر څراغ طوافونه کوې؟ که دې په سینه کې زړه وي نو په خپل اور کې وسوځه. ته د خپل دید په څېر شه او د خپلو سترګو په پردو کې اوسه. که غواړې والوځې نو والوځه، خو خپل ځای مه پرېږده. د دید ځانګړنه دا ده چې هغه خپل ځای نه پرېږدي. هر ځای ته ځي، خو خپل ځای نه پرېږدي. یعنې په نړۍ کې وګرځه، چېرته چې علم لاسته درځي، ترلاسه یې کړه، خو د نورو رنګ مه خپلوه، ستا پر ذات باندې باید یوازې د خدای رنګ وي. اې عقلمنه! په دې دنیا کې د بلبل په څېر د خپل خلوت د ځای لاره د پردیو پر وړاندې وتړه. مطلب یې دا دی چې له هغو ټولو افکارو او نظریاتو څخه ځان وژغوره، چې ستا ((زه ولي)) له منځه وړي. فرد په دې فرد دی چې هغه خپل ځان وپېژانده. قوم په دې قوم شو چې پرته له ځانه یې له بل چا سره ملګرتیا ونه کړه. (معنا یې دا ده چې د فرد او قوم دواړو وجود او هستي د ((زه ولی)) پر احساس بنا ده). د رسول الله ص له سپېځلي پیغام نه ځان خبر کړه او له الله تعالی پرته چې کوم معبودان دي، له هغو څنګ ته شه(تري لرې شه).

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

لم يلد ولم يولد

(نه يې زېږولي او نه زېږېدلی دی)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

قوم تو از رنـــــــــــــــــــگ و خون بالاتر اســت
قیمت یـــــــــــــــــک ا سودش صد احمر ا ست
قط ـره آب وضوی قنبری
در بهـــــــــــــــــــــــــا برتر ز خون قیصری
فـــــــــارغ از باب و ام و اعمـــــــــــــــام باش
همـــــــــــــــــــــــــچو سلمان زاده اسلام باش
نکته ئی ای هـــمـــــــــــــــــــــدم فرزانه بین
شهـــــــــــــــــــــــــد را در خانه های لانه بین
طره ئی از لالـــــــــــــــــــــــه حـــــمراستی
قـــــــــــــــــــــــــطره ئی از نرگس شهلاستی
این نمی گوید که من از عبـــــــــــــــــــــــهرم
آن نمـــــــــــــــــــــــی گویـــــــد من از نیلوفرم

ژباړه او تشریح: اې مسلمانه! ستا قوم له رنگ او وینې لوړ دی او ستا د یوه تور نرخ له سلو سپینو سره برابر دی. په عموم کې سپین په تورو لوړ بلل کېږي، خو اقبال فرمايي چې د اسلام یو تور په سلگونو سپینو باندې د لوړتیا او ترجیح مستحق دی. دا لوړتیا او فضیلت د اسلام له امله ده، نه د رنگ له سببه. زموږ د غلام د اوداسه د اوبو یو څاڅکی د قیصر په څېر د پاچا له وینې څخه زیات گرانبیه دی. ته د مور، پلار او ترونو له اړیکو خپلواک شه او د سلمان رض په څېر خپله اړیکه له اسلام سره وتړه او د اسلام زوی شه. مشهوره ده چې له حضرت سلمان رض څخه د نسب په اړه وپوښتل شو نو ویې فرمایل: سلمان بن اسلام. اې عقلمن ملگریه! تاته یو مهم ټکی ښایم، ته د مچیو د ځالې غارونو ته ځیر شه. مچۍ د گلانو شیره را زبېښي او بیا شات ترې جوړوي. یو څاڅکی د لاله له سره گله اخیستل کېږي، یو څاڅکی بیا له نرگس نه، خو آیا کله دې اورېدلي دي چې کوم څاڅکي دې ویلي وي: ((زما اصل نرگس دی)) او بل ویلي وي: ((زه د نیلوفر له شیرې څخه جوړ یم؟)) (گواکې شات له بېلا بېلو گلانو څخه تیار شوو، خو په ځاله کې یې جنس یو شو.

Deen-o-Danish له deenodanish.com څخه ښکته شوی

همدا کیفیت باید د اسلامي ملت هم وي، په دې معنا چې لکه څرنګه چې هر څاځکی خپله پېژندګلوي هېره کړې او یوازې شات جوړوي، په همدې ډول هر مسلمان باید خپل نسلي، جغرافیوي او ډله ییزه پېژندګلوي هېره کړي او ځانته یوازې مسلمان ووایي.)

مـــــــــــــلـــــــت ما شـــان ابراهیمی اســـت
شـــــهـــد مـــا ایمـــان ابـــراهـــیـــمـــی اســـت
گـــر نســـب را جـــزو مـــــــــلـــت کـــرده ئـــی
رخـــنـــه در کـــار اخـــــــــــــوت کـــرده ئـــی
در زمین ما نگیرد ریـــــــــــــــــشـــه ات
هســـت نـــا مســـلـــم هـــنـــوز انـــدیشـــه ات

ژباړه او تشریح: زمونږ ملت د شاتو هغه ځاله ده چې د ابراهیم علیه السلام په لاسونو جوړه شوې او په هغې کې شات هغه ایمان دی چې عملي ثبوت یې حضرت ابراهیم علیه السلام پخپله ورکړ او د همدې ایمان بلنه او دعوت د هغه پر ژبه روان شو. که ته نسب او نسل د ملت جز وګرځوې نو ښکاره ده چې د اخوت په کاروبار کې به خندې را ولاړېږي، یعنې ورورګلوي به څرنګه هغسې پاتې شي، چې له رنګ،نسب او وینې څخه ډېره لوړه ده. په یاد لره چې زمونږ په ځمکه کې ستا ریښه نښې نه شي وهلی ځکه چې ستا افکار او نظریات لا تراوسه پورې نامسلمان دي.

ابـــن مســـعـــود آن چـــراغ افـــروز عشـــق
جســـــــــــم و جـــان او سراپـــا ســـوز عشـــق
ســـو خت از مـــــــــــــرگ برادر ســـې نه اش
آب گـــــــــــــــــــــردید از گداز آئینه اش
گر یه هـــــــــــــای خویش را پا یان ند ید
در غـــمـــش چـــون مـــادران شـــیـــون کشـــیـــد

deenodanish.com له Deen-o-Danish څخه ښکته شوی

ژباړه او تشریح: نامتو صحابي حضرت عبدالله ابن مسعود رض[1] د عشق څراغ روښانه کاوه. د هغه بدن او زړه د عشق له تودوالي ډک وو. د هغه سپېځلی ذات د حق د عشق په لاره کې وقف شوی وو. د هغه ورور له نړۍ سترګې پټې کړې، له دې پېښې يې سينه وسوځېده او د زړه هينداره يې د اوبو په څېر ويلي شوه. د هغه ژړا به هېڅ نه ختمېده او د ورور په غم کې به يې د مينډو په څېر آه او ژړا کوله.

"ای دريغا آن سبق خوان نياز
يار من اندر دبستان نياز"
"آه آن سرو سهی بالای من
در ره عشق نبی هم پای من"
"حيف او محروم دربار نبی
چشم من روشن ز ديدار نبی"
نيست از روم و عرب پيوند ما
نيست پابند نسب پيوند ما

ژباړه او تشریح: ويل به يې: ((افسوس هغه د عقيدتمنۍ درس اخيستونکی چې د نيازمنۍ په ښوونځي کې به له ما سره ملګری وو. وای، د سروې د ونې غوندې لوړ او دنګ ورور چې د پيغمبر ص په عشق کې به له ماسره برابر روان وو. افسوس! هغه د نبي کريم ص له دربار څخه محروم شو او زما سترګې د پيغمبر ص په زيارت روښانه دي. يعنې حضرت عبد الله بن مسعود رض په دې نه وو غمجن چې د هغه ورور مړ شوی دی بلکې ځکه غمجن چې وو چې د هغه ورور د پيغمبر ع له زيارت

[1] حضرت عبد الله بن مسعود رض د حضرت محمد ص له جليل القدير صحابوو څخه وو. له ده نه مخکې يوازې پنځو تنو اسلام قبول کړی وو او په ((سابقون الاولون)) کې راځي. نوموړي د بدر د غزوې په ګډون په هره لويه غزا کې ګډون کړی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

څخه محروم شوی وو. زمونږ ترمنځ اړیکه د رومي او عربي په اساس نه ده او نه له نسب سره کومه اړیکه لري. یعنې زمونږ په نزد نه جغرافیوي حدود کوم حیثیت لري، نه نسب او نه هم وینه.

دل به محبوب حـــــــــــــــــــ جازی بســـ ته ایم
ز ین جهـــــــــــــــــــت با یـکدیگر پیوســـ ته ایم
رشـته ما یک تولایش بـــــــــــــــــــس اسـت
چشـــم مـا را کـیـف صـــهـبـایـش بـس اســـت
مستی او تا بـــــــــــــــــــــــخون ما دوید
کهـــــــــــــــــــــــنه را آتش زد و نو آفرید
ع شق او ســـــــــــــــــــــرمایه جمعیت ا ست
هـــمـچـــو خـــون انـدر عـــروق مـلـــت اســـت
عشـــق در جـان و نســـب در پـیـکـر اســـت
رشـــتـه عشـــق از نســـــــب مـحـکـم تـر اســـت

ژباړه او تشریح: مونږ له حجازي محبوب سره زړه وابسته کړی دی. په همدې سبب له یو بل سره زمونږ اړیکه رامنځته شوې. همدا مینه زمونږ په نزد یوه داسې اړیکه ده چې له هغه نه زیات هېڅ بلې اړیکې ته اړتیا نشته. زمونږ د سترګو لپاره د پیغمبر ع د شرابو نشه بسندویه ده. کله چې د دې شرابو مستي زمونږ په وینه کې ګډه شوه نو څومره پخوانۍ اړیکې او تعلقات چې وو، ټول یې وسېځل او یوه نوې اړیکه یې رامنځته کړه. د رسول الله ص مینه زمونږ لپاره د یووالي عنصر دی. دا مینه د ملت په رګونو کې د وینې په څېر حرکت کوي. عشق زړه ته کوزېږي او نسب یوازې تر جسم پورې محدود وي. له دې نه ثابته شوه چې د عشق اړیکه د نسب له اړیکې ډېره قوي او پیاوړي ده.

عشق ورزی از نســـــــــــــب بایـــــــــد گذشت
هم ز ایـــــــــــــــــــــران و عرب باید گذشـت

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

امـــــــــــــــــــت او مثـــــل او نور حق است
هســـتـــــــــــــــی ما از وجودش مشـــتق اســـت
"نور حق را کس نـــــــــــــــــجو ید زاد و بود
خـلـــــعـت حـق را چـه حـاجـت تـار و پـود"
هر که پا در بند اقلیم و جـــــــــــــــــد است
بـــی خبر از لـــــــــم یلد لم یولـــــــد است

ژباړه او تشریح: که دې له پیغمبر ع سره زړه لګولی نو له نسب نه دې اړیکه پرې کړه، بلکې له ایران او عرب سره هم خپله اړیکه وشلوه. یعنې د نبوي عشق لومړنۍ غوښتنه دا ده چې هر ډول نسلي ویاړونه او امتیازات باید له منځه لاړ شي. د پیغمبر ع امت هم د نبي کریم ص په څېر د الله تعالی نور دی. زمونږ هستي د پیغمبر ع د وجود له برکته پیدا شوې ده. د الله تعالی د نور اصل حیثیت څوک لټوي؟ کوم خلعت چې له حق سره اړیکه لري، هغه بیا ها او دا ته څه اړتیا لري؟ دا شعر د مولانای روم د مثنوي دی. یعنې د الله تعالی د نور په اړه هېڅوک هم نه پوښتي، چې دا نور چېرته پیدا شو او دا چې دا نور د کوم هېواد دی. دغه راز مسلمان هم باید له اسلام پرته بله کومه پېژندګلوي ونه لري. د چا پښې چې د هېواد او پلار و نیکه په زولنو تړلې وي، باید باوري وي چې د **لم یلد و لم یولد** له حقیقت څخه ناخبره دی، یعنې د سوره اخلاص د دې برخې معنا همدا ده چې نه مسلمان د کوم جغرافیوي هېواد او ولایت پابند وي، نه د نسب او رنګ. کوم مسلمان چې د دې اړیکو په لومه کې نښتی وي، هغه پر **لم یلد و لم یولد** د رښتیني ایمان مستحق نه شي ګڼل کېدی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

ولم يكن له كفوا احد

(او نه يې هېڅوک سيال شته)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

مسلم چشم از جهان بربسته چیست؟
فطرت این دل بحق پیوسته است
لاله ئی کو بر سر کوهی دمید
گوشه دامان گلچینی ندید
آتش او شعله ئی گیرد به بر
از نفس های نخستین سحر
آسمان ز آغوش خود نگذاردش
کوکب وامانده ئی پنداردش
بوسدش اول شعار آفتاب
شبنم از چشمش بشوید گرد خواب

ژباړه او تشریح: مسلمان، چې له نړۍ څخه يې سترګې پټې کړې دي، څه دی؟ له الله تعالی سره د دې مينې کوونکي په اړه څوک څه پوه شي؟ د هغه مثال د لاله هغه ګل ته ورته دی چې د غره په څوکه را زرغون شوی او همالته وده او رشد کوي. هېڅ د ګلانو د راټولوونکي د لمن کونج يې نه وي ليدلی، يعنې تر دې ګل پورې هېڅ کله هم د ګلانو د راټولوونکي لاس نه وي ور رسېدلی. يعنې له باطلو نظرياتو او سوچونو څخه د ربښتيني مسلمان لمن تل خوندي وي. د دې ګل اور د سهار په لومړنيو ساوو لمبور کېږي. آسمان يې له خپلې غېږې څخه دباندې نه پرېږدي. همداسې انګېري چې هغه کوم ستوری دی چې په لاره کې له نورو ستورو شاته پاتې شوی دی. تر ټولو مخکې د لمر وړانګه دا ګل ښکلوي او پرښه د هغه له سترګو د خوب ګرد او غبار وينځي. يعنې کوم مسلمان چې له دنيا څخه بې نيازه خپله ((خودي)) ساتي، ټول کاينات د هغه تابع وي او د هغه د زړه په لاسته راوړو کې لګيا وي.

ر شته ئی با لم یکن باید قوی
تا تو در اقوام بی همتا شوی

deenodanish.com له ځخه ښکته شوی Deen-o-Danish

آنکه ذاتش واحد است و لا شریک
بنده اش هم درنسازد باشریک
مؤمن بالای هر بالا تری
غیرت او بر نتابد همسری
خرقه "لاتحزنوا" اندر برش
"انتم الاعلون" تاجی بر سرش

ژباړه او تشریح: فرمايي: اې مسلمانه! ته بايد د خدای له دې صفت سره قوي اړيکه ولرې چې په ((**لم يكن له كفوا احد**)) کې ياد شوی دی يعنې له هغه سره هېڅ څوک هم برابر نه دي. که دا اړيکه پياوړې شي، نو ته به د دنيا په قومونو کې بې ساری وګرځې. هغه پاک ذات چې يو دی او هېڅ شريک يې نشته. د هغه بنده هم کوم شريک نه شي منی. مؤمن له هر لوړ څخه لوړ دی. د هغه غيرت د چا سيالي نه شي زغمی. هغه د ((لاتحزنوا)) خرقه په ځان کړې وي يعنې د هېڅ شي غم ورسره نه وي او د ((**انتم الاعلون**)) تاج يې پر سر ايښی وي. ((لاتحزنوا وانتم الاعلون: اشاره ده د سوره آل عمران دې آيت ته: **وَلاَ تَهِنُوا وَلاَ تَحْزَنُوا وَأَنتُمُ الأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ**(**آل عمران: 139**) ژباړه: نو مه سستېږئ او مه خپه کېږئ او همدا تاسې برلاسي ياست که مؤمنان اوسئ.))

می کشد بار دو عالم دوش او
بحر و بر پرورده آغوش او
بر غو تندر مدام افکنده گوش
برق اگر ریزد همی گیرد بدوش
پیش باطل تیغ و پیش حق سپر
امر و نهی او عیار خیر و شر
در گره صد شعله دارد اخگرش
زندگی گیرد کمال از جوهرش

Deen-o-Danish له deenodanish.com څخه ښکته شوی

در فضـــای ایـــن جـــهـــان هـــــای و هـــو
نغمه پیدا نیســـت جـــــــــــــــــــــــز تکبیر او

ژباړه او تشریح: مسلمان د دواړو جهانو پېټی په خپلو اوږو پورته کوي. وچه او لمده دواړه د هغه په غېږ کې وده کوي. د برېښنا غږ ته د هغه غوږونه متوجه وي. او که برېښنا ولوېږي نو په خپلو اوږو یې پورته کړي. په دې شعر او مخکیني شعر کې د مؤمن بنده دا ځانګړنې بیان شوې دي چې هغه په دې نړۍ کې یو فعال رول ترسروي او په لاره کې یې چې کومې ستونزې راځي، ډېر په ورین تندي او مېړاني سره د هغو پر وړاندې درېږي. کله چې له باطل سره مخ شي، نو مؤمن یوه توره وګرځي. او کله چې د حق د خوندي کولو وار راشي، نو د سپر بڼه غوره کړي. د هماغه امر او نهي د خیر او شر لپاره زرکانۍ او د توپیر اساس دی، یعنې مؤمن چې د څه شي امر ورکړي، هغه نېکي او له څه شي چې منع کوي هغه بدي وي. د هغه د سکروټو په غوټه کې په سلهاوو لمبې دي او ژوند د هغه له جوهره کمال ترلاسوي. د شور او غوغا په دې نړۍ کې د مؤمن د تکبیر له نعرې پرته بله هېڅ نغمه نه شي غږېدلی.

عـفـو و عـدل و بـذل و احســانـش عـظـیـم
هم بقهر اندر مـــــــــــــــــــــــزاج او کریم
ساز او در بزم هـــــــــــــــــــا خاطر نواز
سوز او در رزم هـــــــــــــــــــا آهن گداز
در گلستان باعنـــــــــــــــــــا دل هم صفیر
در بیـــــــــــابان جره باز صـــــــــــید گیر
زیر گردون می نیـــــــــــــــــــاساید دلش
بر فـــــــــــــــــــلک گیرد قرار آب و گلش
طایرش منقـــــــــــــــــــار بر اختر زند
آنســـــــــــــــــــوی این کهنه چنبر پر زند

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

تو به پروازی پـــــــــــــــــــــــــری نگ شوده ئی
کر مک اســـــــــــــــــتی زیر خاک آســـوده ئی

ژباړه او تشریح: په بښنه، نیاو، سخاوت او نېکۍ کې د هغه مقام ډېر لوړ دی، بلکې د غوسې په حالت کې هم د هغه پر طبیعت بښنه او لورېینه برلاسي وي.[1] کله چې په محفل کې د هغه ساز په ترنم را شي، نو زړونه خوشاله شي. کله چې د جنگ مهال را ورسېږي نو د مؤمن د ایمان تودوخه اوسپنه ویلي کړي. په بڼ کې د بلبلانو همغږی شي، په دښته او بیابان کې د شهباز بڼه غوره کړي. د هغه زړه تر آسمان لاندې نه هوسا کېږي. کله چې هغه آسمان ته ورسېږي، نو بیا د ارامتیا سا اخلي. مؤمن داسې یو مرغه دی چې په ستورو د دانو گمان کوي او مښوکي پرې لگوي او په هغه فضا کې الوځي چې له دې آسمان ور هاخوا ده. اې د نن ورځې مسلمانه! تا خو کله د الوتنې لپاره خپلې وزرې هم نه دي پرانیستې، ستا حیثیت څه دی؟ ته هغه چینجی یې چې تر ځمکې لاندې ډاډه او مطمین ناست دی.

خـوار از مـهـــــــــــــــــجـوری قـرآن شـــدی
شـــکـوه ســـــــــــــنج گـردش دوران شـــدی
ای چـو شـــبـنـــــم بـر زمـین افـتـنـده ئـی
در بغـــــــل داری کتـــــــــــــــاب زنده ئی
تا کجا در خـــــــــــــــاک می گیری وطن؟
رخـــــــــــــــــت بردار و سر گردون فگن

---

[1] پدې شعر کې علامه اقبال رحمه الله د مؤمن انسان ځانگړنې د قرآن کریم د دې آیت په رڼا کې بیان کړې دي: الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاء وَالضَّرَّاء وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (العمران: ۱۳۴).

ژباړه: هغوی چې په پراخۍ او تنگسه کې لگښت کوي او غوسه زغمونکي او له (بدۍ د) خلکو تېرېدونکي او الله (داسې) نېکان خوښوي.

Deen-o-Danish له deenodanish.com څخه ښکته شوی

ژباړه او تشریح: پوهېږې چې ته ولې خوار او ذلیل شوې؟ ستا د ذلت سبب دا دی چې تا قرآن پرېښود او د زمانې د بدلون ګیلې دې پیل کړې. [1] اې د پرښې غوندې پر ځمکې ورېدونکیه! له تا سره د قرآن کریم په صورت کې یو ژوندی کتاب موجود دی، ته له هغه د ژوند درس واخله. ته به تر کومه همداسې له ځمکې سره نښتی یې او د ذلت او خواریِ اوسنی حالت به زغمې. پاڅه، خپله توښه درسره واخله او د اسمانونو لورې لمس کړه.

***

1 یعنې قرآن چې د عمل کوم درس راکړی وو، هغه مو له یاده وویست او په بې عملیِ اخته شوو او بیا خپل دا بد حالت د تقدیر کار ګڼو او ګیلې او شکایتونه کوو.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

سرچينې

1) د رموز بيخودي منظومه ژباړه ژباړن: کوکب شادانی

2) د کليات اقبال فارسي شرحه پروفيسر حميد الله شاه هاشمي

3) فيروز اللغات فارسي – اردو

4) مجلس اقبال لومړی برخه غلام احمد پرويز

5) فلسفه ديد او نظر کرنل عابد حسين عابد

6) د جسارت اوونيزه (۲۶ اکتوبر ۲۰۱۳)

7) For Persion text: www.allamaiqbal.com

8) For Quran: www.tanzil.net

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish